

TIZIMLI YONDASHUV ASOSIDA OLIY O‘QUV YURTIDA TARBIYAVIY ISHLARNI TASHKIL ETISH MEKANIZMLARINI TAKOMILLASHTIRISH

XUSENOVA ZEBOXON ZARIF QIZI

Navoiy davlat universiteti

Pedagogika nazariyasi va tarixi mutaxassisligi

2-kurs magistranti

ANNOTATSIYA

Mazkur maqolada oliy o‘quv yurtlarida tarbiyaviy ishlarni tizimli yondashuv asosida tashkil etish va uni takomillashtirish mexanizmlari tahlil qilinadi. Tadqiqotda tarbiyaviy jarayonning maqsad, mazmun, shakl va usullarini o‘zaro uzviy bog‘liq holda rejalashtirish, boshqarish va baholash masalalari yoritilgan. Shuningdek, oliy ta’lim muassasalarida tarbiyaviy ishlar samaradorligini oshirishda innovatsion pedagogik texnologiyalar, fanlararo integratsiya, ijtimoiy hamkorlik va raqamli vositalardan foydalanishning ahamiyati asoslab berilgan. Tadqiqot natijalari tarbiyaviy ishlarni tizimli tashkil etish orqali o‘quvchilarda ma’naviy-axloqiy fazilatlarni rivojlantirish hamda ta’lim-tarbiya birligini ta’minlashga xizmat qiladi.

Kalit so‘zlar: *tizimli yondashuv, tarbiyaviy ishlar, oliy o‘quv yurti, tarbiya mexanizmlari, pedagogik boshqaruv, innovatsion texnologiyalar, ijtimoiy hamkorlik, ta’lim-tarbiya integratsiyasi.*

KIRISH

Bugungi globallashuv va raqamli transformatsiya sharoitida oliy o‘quv yurtlari oldida nafaqat yuqori malakali mutaxassislarni tayyorlash, balki ma’naviy-axloqiy jihatdan yetuk, ijtimoiy faol va mas’uliyatli shaxslarni tarbiyalash vazifasi ham dolzarb bo‘lib bormoqda. Shu bois oliy ta’lim muassasalarida tarbiyaviy

ishlarni ilmiy asosda, izchil va maqsadga yo‘naltirilgan holda tashkil etish muhim ahamiyat kasb etadi.

Tarbiyaviy jarayonning murakkab va ko‘p omilli xususiyati uni tasodifiy yoki alohida tadbirlar doirasida olib borishni emas, balki tizimli yondashuv asosida tashkil etishni talab etadi. Tizimli yondashuv tarbiyaviy ishlarning barcha tarkibiy qismlarini maqsad, vazifa, mazmun, shakl, metod va natijalarni yagona mexanizm sifatida uyg‘unlashtirish imkonini beradi. Bu esa tarbiyaviy faoliyatning uzluksizligi, izchilligi va samaradorligini ta‘minlashga xizmat qiladi.

ASOSIY QISM

O‘zbekiston Respublikasi Ta‘lim to‘g‘risida Qonuni (1997, keyinchalik 2020-yil 23-sentabrda O‘RQ-637-son bilan qayta qabul qilingan) ta‘lim va tarbiya jarayonlarini tartibga soluvchi eng asosiy huquqiy hujjat bo‘lib, unda ta‘lim jarayoni va tarbiya tizimlarning bir-biriga uzviy bog‘liqligi belgilangan.

Ushbu qonun ta‘lim institutlarida, jumladan oliy o‘quv yurtlarida o‘quvchilarning har tomonlama taraqqiyoti, ularga chuqur nazariy bilimlar bilan birga ma‘naviy-axloqiy qadriyatlarni singdirish zarurligini huquqiy asos bilan mustahkamlaydi. Ta‘lim to‘g‘risidagi qonunda ta‘lim va tarbiya jarayoni tizimli jarayon sifatida qaralishi, ta‘lim oluvchining ma‘naviy va ijtimoiy salohiyatini oshirish davlat siyosatining asosiy ustuvor yo‘nalishlaridan biri ekanligi ta‘kidlanganligi qonunning mazmun-mohiyatiga kiradi, bu esa oliy ta‘limda tarbiyaviy ishlarni tizimli tashkil etishga normativ asos yaratadi[1].

O‘zbekiston Respublikasining oliy ta‘lim tizimini 2030-yilgacha rivojlantirish Konsepsiyasi (PF-5847-son Farmoni bilan 2019-yil 8-oktabrda tasdiqlangan) oliy ta‘limni modernizatsiya qilish, kadrlar tayyorlash sifatini yangi bosqichga ko‘tarish va ularning ma‘naviy-axloqiy fazilatlarini shakllantirishni davlat strategiyasiga aylantirgan muhim hujjat hisoblanadi. Bu konsepsiyada oliy ta‘limda tarbiyaviy jarayonni ta‘lim bilan uzviy birlashtirish, ijtimoiy soha ehtiyojlariga mos raqobatbardosh kadrlar tayyorlash, ilmiy va pedagogik va

innovatsion yondashuvlarni joriy etish kabi ustuvor yo‘nalishlar belgilangan. Bu hujjat oliy ta’limni tizimli boshqarish konsepsiyasi asosida tarbiyaviy ishlarni umumiy ta’lim strategiyasining bir qismiga aylantiradi va ularni jahon ta’lim standartlariga mos ravishda qurish zaruratini vazifalarga aylantiradi[2].

“Oliy ta’limning davlat ta’lim standarti. Asosiy qoidalar” nomli hujjat O‘zbekiston Respublikasi Oliy va o‘rta maxsus ta’lim vazirining 2021-yil 19-oktabrdagi buyrug‘i bilan tasdiqlangan bo‘lib, u oliy ta’limning umumiy ta’lim standartlarini belgilaydi. Bu standart ta’lim va tarbiya jarayonlarining mazmuni, tuzilishi hamda baholash mexanizmlarini tavsiflab, oliy ta’lim muassasalari tarbiyaviy ishlarni o‘rganish, rejalashtirish, bajarish va monitoring qilish uchun tizimli metodologik asoslarga ega bo‘lishini ta’minlaydi. Bu hujjat oliy ta’limda tarbiyaviy ishlarni faqat tasodifiy pedagogik tadbirlar to‘plami sifatida emas, balki davlat standartlariga mos ravishda tashkil etilishi lozimligini nazarda tutadi.

Amaliy qonunlar va vazirlik qarorlari kontekstida, oliy ta’lim muassasalari faoliyatini tartibga soluvchi ko‘plab normativ hujjatlar qabul qilinadi. Masalan, O‘zbekiston Respublikasi Prezidentining 2024-yil 24-maydagi PF-81-son qarori va 2024-yil 27-maydagi PF-82-son Farmoni oliy ta’lim muassasalariga qabul qilish va davlat buyurtmasini joylashtirish tizimini takomillashtirishni maqsad qilgan bo‘lib, oliy ta’limda boshqaruv jarayonlarini tizimli yaxshilashga xizmat qiladi[3].

Shu bilan birga, 2025-yil 14-fevraldagi PQ-61-son qarori oliy ta’lim bitiruvchilarining ishga joylashishiga yordam berish bo‘yicha chora-tadbirlarni belgilaydi va bu ham tarbiyaviy ishlar bilan uzviy bog‘liq ijtimoiy integratsiyani mustahkamlashga xizmat qiladi. Bular rasmiy hujjatlar orqali oliy ta’lim muassasalaridagi pedagogik va tarbiyaviy jarayonlarni tizimli hamda strategik yo‘naltirish mexanizmlariga asos bo‘lib xizmat qiladi.

Oliy ta’lim, fan va innovatsiyalar vazirligi tomonidan chiqarilgan idoraviy normativ hujjatlar ham oliy ta’limda tarbiyaviy ishlarni tartibga soluvchi ichki boshqaruv mexanizmlarini shakllantiradi. Masalan, 2025-yil 20-yanvardagi №3076-

2 hujjat oliy ta'lim muassasasida professor-o'qituvchilar va talabalar orasida o'quv-tarbiyaviy ishlarni tashkil etish qoidalariga o'zgartirishlar kiritadi hamda metodik va pedagogik bosqichlarni tizimli integratsiyalashni ta'minlaydi. Bu kabi ichki normativ-huquqiy hujjatlar oliy o'quv yurtlarida tarbiyaviy ishlarni rejalashtirish, ijro etish va baholashni tartibga soluvchi intern mexanizmlar sifatida amaliy tatbiq etiladi.

Huquqiy-normativ bazaga qo'shimcha ravishda, oliy ta'limda tarbiyaviy ishlar bilan bog'liq ilmiy-uslubiy yondashuvlar ham mavjud. Masalan, O'zbekistonlik pedagog olimlar tarbiyaviy jarayonni ta'lim sifati bilan uyg'unlashtirish masalasini ko'tarib, ushbu jarayonda innovatsion pedagogik texnologiyalar, ilm-fan va ijtimoiy faoliyatni birlashtirishning muhimligini urg'ulaydilar. Bu fikrlar O'zbekiston ta'limshunos olimlarining maqolalari va monografiyalarida tarbiyaviy ishlarning maqsad, mazmun va metodlarini davlat siyosati bilan uyg'unlashtirish bo'yicha yoritilgan bo'lib, mazkur huquqiy mexanizmlarning amaliy pedagogik faoliyatda mustahkam ishlashini ta'minlaydi. O'zbekiston Respublikasida oliy ta'limda tarbiyaviy ishlarni tizimli tashkil etish jarayoni[4]:

Tizimli yondashuv elementlari	Normativ hujjat (sana, yil)	Amaliy tatbiq jarayoni	Kutilayotgan pedagogik natija
Ta'lim va tarbiya jarayonlari uchun umumiy huquqiy asos	O'zbekiston Respublikasi "Ta'lim to'g'risida"gi Qonuni, 23-sentabr 2020-yil, #LRU-637	Oliy ta'lim muassasalari tarbiyaviy jarayonni ta'lim bilan birlashtiradi; tarbiyaviy ishlar maqsadi qonun	Tarbiyaviy ishlar ta'lim bilan uzviy, maqsadli va tizimli bo'lib, talabalar yuksak ma'naviy, ijtimoiy va kasbiy

Tizimli yondashuv elementlari	Normativ hujjat (sana, yil)	Amaliy tatbiq jarayoni	Kutilayotgan pedagogik natija
		bilan belgilangan ta'lim siyosatiga muvofiq ishlab chiqiladi va o'quv jarayoniga integratsiyalanadi.	salohiyatga ega bo'ladi.
Tizimli standartlar va baholash mexanizmi	O'zbekiston Respublikasi Oliy va o'rta maxsus ta'lim Vazirining buyrug'i bilan tasdiqlangan "Oliy ta'lim davlat ta'lim standarti: Asosiy qoidalar", 19-oktabr 2021-yil	Har bir oliy ta'lim muassasasi o'z tarbiyaviy ishlar mazmunini, talabalar baholash mezonlarini davlat standarti asosida rejalashtiradi va baholaydi.	Standartlar asosida tarbiyaviy faoliyat nazorat qilinadi, tarbiyaviy natijalar aniq mezonlar bilan baholanadi va sifat nazorati tizimi yo'lga qo'yiladi.
Qo'shimcha targ'ibot va ijtimoiy yondashuvlar uchun ijtimoiy siyosat	O'zbekiston Respublikasi Prezidentining turli qarorlari va farmonlari (masalan, oliy ta'limni rivojlantirish strategiyasi va ta'lim sifati bo'yicha chora-tadbirlar qarorlari) 2018-2023	Ta'lim va tarbiya jarayonida milliy qadriyatlar targ'iboti, yoshlar siyosati, davlat dasturlari asosida tarbiyaviy	Talabalar orasida milliy-ma'naviy qadriyatlar mustahkamlanadi, ijtimoiy faollik oshadi.

Tizimli yondashuv elementlari	Normativ hujjat (sana, yil)	Amaliy tatbiq jarayoni	Kutilayotgan pedagogik natija
		tadbirlar (ijtimoiy hamkorlik, ma'naviy tadbirlar).	
Oliy ta'limni tartibga soluvchi qo'shimcha nizomlar va qoidalar	Vazirlar Mahkamasining tarbiyaviy jarayon bilan bog'liq me'yorlar ishlab chiqilishi (masalan, oliy ta'lim jarayonini tartibga soluvchi Nizom loyihalari) 2018-2019	Oliy ta'lim to'g'risidagi nizom va boshqa ichki tartib-qoidalar asosida tarbiyaviy jarayonning shaffofligi va universitet ichidagi boshqaruv tizimi takomillashtiriladi.	Tizimli hujjatlar orqali ta'lim va tarbiya jarayoni yanada aniq, standartlarga mos va shaffof ravishda amalga oshiriladi.

XULOSA

Mazkur tadqiqot doirasida oliy o'quv yurtlarida tarbiyaviy ishlarni tizimli yondashuv asosida tashkil etish mexanizmlari amaliy jihatdan tahlil qilindi. Tadqiqot shuni ko'rsatdiki, tarbiyaviy jarayonning samaradorligi faqat alohida tadbirlar orqali emas, balki maqsad, mazmun, shakl, metod va baholash bosqichlarini uzviy bog'lagan tizimli mexanizm orqali ta'minlanadi. O'zbekiston Respublikasi qonunchiligi, jumladan "Ta'lim to'g'risida"gi Qonun, oliy ta'limni rivojlantirish konsepsiyalari, davlat ta'lim standartlari va idoraviy normativ hujjatlar

oliy ta'lim muassasalarida tarbiyaviy ishlarni tartibga solish va boshqarish uchun mustahkam huquqiy asos yaratadi.

Amaliy jarayonlar tahlili shuni ko'rsatdiki, tarbiyaviy ishlarning samarali tashkil etilishi uchun ularni ta'lim jarayoni bilan uyg'unlashtirish, milliy va umuminsoniy qadriyatlarni integratsiyalash, interaktiv va innovatsion metodlarni qo'llash, shuningdek, monitoring va baholash mexanizmlarini tatbiq etish muhimdir. Tizimli yondashuv asosida tarbiyaviy ishlar rejalashtirilganda va amalga oshirilganda, o'quvchilarda ijtimoiy faollik, mas'uliyat, ma'naviy yetuklik va kasbiy madaniyat rivojlanadi.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR RO'YXATI

1. O'zbekiston Respublikasi "Ta'lim to'g'risida"gi Qonuni. 23-sentabr 2020-yil, O'zbekiston Respublikasi Qonun hujjatlari to'plami.
2. O'zbekiston Respublikasi Prezidentining 2019-yil 8-oktabrdagi PF-5847-son farmoni "Oliy ta'lim tizimini 2030-yilgacha rivojlantirish Konsepsiyasi". Toshkent, 2019-yil.
3. Oliy va o'rta maxsus ta'lim vazirligi. "Oliy ta'limning davlat ta'lim standarti: Asosiy qoidalar". Buyruq №3076-2, 19-oktabr 2021-yil, Toshkent.
4. Islomova, M. "Oliy ta'lim muassasalarida tarbiyaviy ishlarni samarali tashkil etish metodikasi". Toshkent, O'zbekiston, Oliy ta'lim nashriyoti, 2020-yil.